

TOGA ISTOG DANA HEROD I PILAT POSTADOŠE PRIJATELJI JEDAN DRUGOMU, A PRIJE SU BILI NEPRIJATELJI (Lk 23,12)

STIPE JURIČ

1. Pristup problemu

Ima jedan pomalo neobičan međučin u Isusovu suđenju koji je zabilježio samo evanđelist Luka: Isus pred Herodom (23,6–12).¹ Iako taj događaj o Isusovu saslušanju kod Heroda nije od velike važnosti u sudskoj raspravi, budući da nije bitno utjecao na razvoj i ishod suđenja, bolje reći nije zapečatio Isusovu sudbinu, ipak je zanimljiv i vrijedan pažnje upravo zbog toga što izvještaj o toj zgodi ne nalazimo kod druge dvojice sinoptika, Mateja i Marka, a zbog čega su neki biblijski stručnjaci posumnjali u njegovu povijesnost. Oni koji niječu zbilju događaja ponajčešće govore o Lukinoj slobodnoj kreaciji² i

¹ Riječ je o Herodu Antipi, najmlađem i najnadarenijem sinu Heroda Velikog, koji je bio četverovlasnik (tetrarh) Galileje i Pereje od 4. godine pr. Kr. do 39. godine pos. Kr. (usp. Mt 14,1; Lk 9,7), iako ga Marko naziva kraljem (6,14). Bio je na lošem glasu ponajviše zbog toga što je otjerao svoju zakonitu ženu, kćerku Arete IV. nabatejskog kralja, da bi se dočepao Herodijade, žene svoga brata Filipa (Mt 14,3; Mk 6,17), s kojom se odmah potom oženio. Uhitio je Ivana Krstitelja, budući da ga je on javno ukorio, te mu na Herodijadin zahtjev odrubio glavu (Mt 14,3ss; Mk 6,17ss; Lk 9,9). To se dogodilo, prema J. FLAVIJU, *Antiquitates Judaicae*, XVIII, 116-119, u utvrdi Meharontu. Kasnije, opet po nagovoru Herodijade, odlazi u Rim, 39. pos. Kr., da zatraži kraljevski naslov, ali ga car Kaligula šalje u prognostvo u Lugdunum u Galiji. O tome usp.: F. M. ABEL, *Histoire de la Palestine*, I, Paris, 1952, str. 404-444; J. BLINZLER, *Herodes Antipas and Jesus Christus. Die Stellung des Heilands zu seinem Landesherm*, Stuttgart, 1947; F. F. BRUCE, *Herod Antipas, Tetrarch of Galilee and Peraea*, u: ALUOS 5 (1963-65) 6-23; H. HOEHNER, *Herod Antipas*, Cambridge, 1967; E. SCHÜRER, *The History of the Jewish people in the age of Jesus Christ*, I, Edinburgh, 1973, str. 340-353.

² Usp.: J. CADBURY, *The Making of Luke-Acts*, New York, 1927, str. 231; J. M. CREED, *The Gospel According to St. Luke*, London, 1930, str. 280; M. DIBELIUS, *Herodes und Pilatus*, u: ZNW 16 (1915) 113-126; ISTI, *From Tradition to Gospel*, London, 1935, str. 199 (prijevod iz njem.); J. FINGEN, *Die Ueberlieferung der Leidens- und Auferstehungsgeschichte Jesu*, Giessen, 1934; str. 27-29, itd. R. BULTMANN govori o legendi koju je Luka napravio od Ps 2,1s a u kojoj Herod i Pilat predstavljaju *basileis i archontes*, što se u psalmu uroćuju protiv pomazanika Gospodnjega, *Die Geschichte der synoptischen Tradition*, Göttingen, ²1931, str. 294. A. LOISY uspoređuje ovaj tekst s onim u Dj 26,2-32 te oba naziva »dvije izmišljotine paralelne i od istog autora«; *L'Évangile selon Luc*, Paris, 1924, str. 544s.

vide u ulomku produkt antižidovskih težnja Lukine prvotne zajednice, imajući pritom na pameti nežidovsku sredinu u kojoj se razvila Lukina predaja.³ Prema tim negatorima povijesnosti zgrade, Lukina bi nakana bila pokušati skinuti krivicu s Pilata⁴ i prebaciti je na Heroda, drugim riječima na Židove. Zbog apologetskih potreba Luka je nastojao umanjiti ulogu Rimljana u povijesti suđenja Isusu te istodobno uvećati odgovornost Židova. Zbog toga je prikazao Pilata kao onoga koji je samo potvrdio osudu što su je Židovi bili već donijeli preko noći, pa bi to bio razlog da su Isusa odveli od Kaife rano ujutro u dvor upraviteljev. Ako li ta apologetska i antižidovska propaganda nije posve uspjela u postizavanju cilja, onda joj je u najgorem slučaju pošlo za rukom djelomično svaliti odgovornost podjednako na dušu Židova i Rimljana (pogana). Nimalo onda nije čudno da kod Luke nalazimo najraniji i najizričiti iskaz koji optužuje židovske glavare da su odgovorni za Isusovu smrt. Naime dvojica učenika iz Emausa otvoreno i eksplicitno izjavljuju: »naši ga glavari svećenički i članovi Velikog vijeća predadoše da bude osuđen na smrt te ga razapeše« (24,20).⁵

³ Govoreći o Kaliguli i rimskom prokonzulu u Aleksandriji, koji su poduzeli neke mjere protiv Židova nastojeći dokinuti stare židovske povlastice, zatim o Filonu, koji je intervenirao kod cara da bi ga podsjetio na posve drukčiji stav njegovih prethodnika prema Židovima, P. WINTER primjenjuje to na situaciju u ranoj Crkvi i veli: »Branitelji kršćanstva, *mutatis mutandis*, poslužili su se istom lozinkom. Trpeći za vjeru pod rimskim bavećima i predstavnicima, oni su primijenili tehniku prikazivanja Pilata kao prijatelja Isusova, kako bi im prebacili njihova ondašnja progonošva...« (*On the Trial of Jesus*, Berlin, 1974, str. 85). Slično veli i A. LOISY: »Kršćanska je predaja osjetila u veoma povoljnom trenutku apologetsku potrebu da predstavi muku Isusovu kao pripisivu isključivo Židovima. Nova je religija željela da izide na vidjelo kako su njezina utemeljitelja pravedno osudile rimske vlasti, pa joj ništa ne bijaše lakše doli uveličati ulogu Židova, protivnikâ nastajućeg kršćanstva, i prebaciti s Pilata na njih svu odgovornost... U tom će smislu čitav proces pred Sinedrijom biti tako zamišljen, a u suđenje pred Pilatom uvest će se epizoda Barabe da bi se dobila slika kako rimski magistrat nije autor Isusove osude, štoviše, da je sve poduzeo kako bi spriječio nepravednu osudu. Zbog toga će se u evanđeljima sve više kriviti Židove, a Pilata, odnosno rimsku vlast, sve više prikazivati da su bili naklonjeni prema Isusu« (*L'Évangile selon Marc*, Paris, 1912, str. 435s).

⁴ Pilat dolazi od lat. riječi *pilaus* i znači »naoružan kopljem« (*pilus* = koplje, sulica rimskih pješaka). Poncije je obiteljsko prezime i ukazuje na njegovo rimsko podrijetlo, tj. da potječe od rimske obitelji Pontii. Poncije Pilat bio je rimski upravitelj Judeje (26–36. pos. Kr.) i sudac u postupku protiv Isusa (Mt 27; Mk 15; Lk 23; Iv 18,28–19,38). Pošto je bio svrgnut i pozvan na odgovornost 36. pos. Kr., nestaje iz službene rimske povijesti. Pilat je zanimljiv ne samo zato jer je bio sudac Isusov nego također jer je on jedini među rimskim upraviteljima u Judeji o kojem detaljno govore Filonovi spisi, npr. *De legatione ad Gium*, XXXVIII i J. FLAVIJA, npr. *Bellum Judaicum*, II, 169–177; *Antiquitates Judaicae*, XVIII, 55–62; 85–89. J. Flavije ne govori ništa o tome kako je Pilat završio poslije njegova svrgnuća od strane Vitelija i dolaska u Rim, gdje se trebao odazvati sudu za svoje postupke zbog kojih je bio maknut s vlasti. Postoje razne legende o Pilatu poslije njegova svrgnuća s položaja rimskog upravitelja u Judeji. Prema jednoj, Pilat je završio život samoubojstvom, odnosno da ga je car Tiberije ili Neron smaknuo zbog njegova nepravednog postupka protiv Isusa, i da se pokajao pred izvršenje kazne te umro kao uvjereni kršćanin. Prema drugoj, Pilat je odnešen u Galiju u Viennu i tamo bačen u Ronu. Budući da ga vode te rijeke odbiše, prenešen je u Lausanne ili Luzern, međutim stanovnici tih mjesta, kako nisu mogli podnositi njegovo mrtvo tijelo, baciše ga u obližnja brda. Otuda tzv. Pilatovo brdo u okolici Luzerna. O tome usp.: R. HELM, *Die Chronik des Hieronymus*, str. 178; C. TISCHENDORF, *Mors Pilati*, u: »Evangelia apocrypha«, 1876, str. 449–458.

⁵ Pavao je još izričitiiji, iako pobliže ne naznačuje koji Židovi: »koji su ubili čak i Gospodina Isusa i proroke...« (1 Sol 2,15).

Egzegete koji vele da Lukin izvještaj o Isusovu saslušanju kod Antipe nije utemeljen na povijesnim sjećanjima, drugim riječima kazano, da je izmišljen, da bi potkrijepili ta svoja mišljenja i zanijekali stvarnu postojanost toga prizora u vrijeme Isusova suđenja, navode različite razloge. U članku koji je pred nama najprije ćemo osvjetliti misao-vodilju, tj. (ne)prijateljstvo između Heroda i Pilata, koja nas je nadahnula i naputila da proučimo ovaj Lukin tekst. Zatim ćemo podvrgnuti neke tekstovne sastojnice egzegetsko-teološkoj raščlambi. Zaključci koji će slijediti neće biti definitivni, budući da naš studij Lukina ulomka nije završen. Naime zaustavili smo se načas jedino zato da članak ne bi postao dugačak. U dogledno vrijeme trebao bi uslijediti napis u kojem ćemo proučiti povijesnost ulomka i njegove teološke implikacije koje se, prema nama, u njemu nalaze. Te teološke ideje što se kriju u tekstu autor ulomka je zacijelo imao na pameti u trenutku pisanja zgrade, neovisno o tome da li je on taj događaj izmislio i htio proturiti kao povijesni ili je on tu zgodu, koja se zaista zbila, primio od predaje i zabilježio kao stvarni povijesni događaj. Tako temeljno proučavanje Lukine zgrade i cjelovitije sagledavanje i obrađivanje svih vidika problema, pomoći će nam da u konačnici procijenimo i utvrdimo koliko je Isusovo odvođenje k Herodu povijesni događaj, a koliko pak slobodna kreacija evanđelista, čija bi svrha bila da, pod utjecajem apologetskih potreba, prikaže kako muka i smrt Isusova ne bijahu »djelo rimske pravde, nego zlodjelo Židova«. ⁶

2. Kako je došlo do susreta između Isusa i Heroda?

Lukin izvještaj da je Pilat poslao Isusa k Herodu na saslušanje jest, koliko nam je poznato, jedini pismeni dokaz o izravnom službenom dodiru između rimskog namjesnika i četverovlasnika kroz deset godina koliko je njihova istodobna vladavina trajala. Isto je tako potkrepa istine židovskih izvora o Pilatovu grubom karakteru i bezobzirnom vladanju, ⁷ koji su ga doveli u sukob s podanicima i s vlastodršcem susjedom, tako da je bio omražen kod naroda i na neprijateljskoj nozi s Antipom. Sama činjenica da je riječ o jedinstvenom dokumentu i da nemamo drugih dokaznih podataka, ni novozavjetnih a ni onih izvanbiblijskih, zavela je i navela neke biblijske poznavatelje da zanijeću povijesnost te Lukine zgrade.

U trenutku kada svećenički glavari i svjetina zamjećuju da rimski namjesnik nije sklon osuditi Isusa na smrt, štoviše otvoreno izjavljuje: »Nikakve krivnje ne nalazim na ovome čovjeku« (23,4), sa zlopamćenjem i željom za osvetom podižu novu optužbu: »On buni narod, učeći po svoj Judeji, počev od Galileje

⁶ A. LOISY, *Marc*, n. d., str. 436.

⁷ Pilat je, prema židovskim izvorima, bio okrutan, samovoljan, bezobziran, nepopustiva karaktera i neprijateljski nastrojen prema Židovima cijelo vrijeme svoga upravljanja (26–36. pos. Kr.). Bio je omražen kod naroda, jer je neprestano provocirao i ljutio puk. Prvi je pokušao unijeti carske zavjese s carevom slikom u Jeruzalem, zatim postaviti zavjetne ploče s carevim imenom na vanjske zidove Herodove palače. Sve to, da stvar bude gora, noću i bez znanja naroda. Te i slične provokacije, naravno, izazvale su revolt i pubunu među mnoštvom. O tome usp.: J. FLAVIJE, *Ant.*, XVIII, 55–62; *Bell.*, 169–177; FILON, *Leg.*, XXXVIII, 299–305. Uz to je oskrvnuo Hram i uzeo iz hramske blagajne novac za izgradnju vodovoda. Konačno, pošto je bezrazložno pobio Samarijance na brdu Gerizimu, svrgnut je i pozvan na odgovornost, zahvaljujući rimskom legatu u Siriji, Viteliju, do kojega su doprijele pritužbe naroda..

pa dovde« (23,5). Saznavši tako da je Isus Galilejac i da potpada pod Herodovu vlast, Pilat⁸ ga šalje k Herodu, koji se onih dana nalazio u Jeruzalemu.⁹ Pilatovo raspitivanje je li Isus Galilejac (23,6) odnosi se na Isusovo stalno prebivalište (*domicilium*), a ne na njegovo stvarno podrijetlo (*origo*). Prema tome, nazivanje Isusa Galilejcem nije u suprotnosti s tekstom Lk 2,4ss, gdje se govori o Isusovu rođenju u Betlehemu u Judeji. Upravo to Pilatovo naoko slučajno saznanje o Isusovoj provenijenciji iz Galileje,¹⁰ gdje se uglavnom odvijalo njegovo kontroverzno propovijedanje, učenje i djelovanje, dalo je povoda da ga pošalje k Herodu.

Koliko god je teško utvrditi točan razlog koji je kumovao tom Pilatovu gestu, ipak nam Lukina zaključna konstatacija uvelike pripomaže da ga otkrijemo. Naime zadnji redak ulomka (r. 12) aludira na napetost odnos i povremene sukobe između dvojice političara.

3. Neprijateljstvo između Heroda i Pilata

Vjerojatno je Pilat bio zavađen s Herodom te živio s njim u neprijateljstvu, kako to Luka ističe, zbog toga što se Herod dobro slagao s carem Tiberijem,¹¹ s kojim je bio u veoma dobrim prijateljskim odnosima na obostranu korist, moguće istodobno na veliku štetu i grehotu Pilatovu. Poznato je da je Antipa na zapadnoj obali Galilejskog mora sagradio grad kao novu prijestolnicu Galileje i prozvao ga Tiberijada, u čast svog prijatelja cara Tiberija. To se dogodilo oko 20. godine pos. Kr., što znači samo nekoliko godina prije nego je Pilat došao u Judeju za upravitelja i gdje će vladati punih deset godina (26–36. posl. Kr.). Tiberija će potkraj 2. stoljeća postati središtem rabinske učenosti. Kazali smo da je međusobno prijateljstvo između Heroda i Tiberija koristilo obojici. S jedne je strane tetrah uživao carevu naklonost i zaštitu,¹² s druge pak strane i u isti mah Herod je

⁸ O Pilatu usp.: J. BLINZLER, *Die Niedermetzlung von Galiläern durch Pilatus*, u: NT 2 (1957) 24–49; E. HAENCHEN, *Jesus vor Pilatus*, u: ThLZ 85 (1960) 93–102; C. H. KRAELING, *The Episode of the Roman Standards at Jerusalem*, u: HThR 35 (1942) 263–289; P. L. MAIER, *The Episode of the Golden Roman Shields at Jerusalem*, u: HThR 62 (1969) 109–121; S. SANDMEL, *Pilate, Pontius*, u: IDB, III, str. 811–813; E. SCHÜRER, nav. dj. 1, str. 383ss; E. M. SMALLWOOD, *The Date of the Dismissal of Pontius Pilate from Judaea*, u: JJS 5 (1954) 12–21

⁹ Tetrah je običavao hodočastiti u Sveti grad prigodom većih židovskih blagdana, ali ne iz neke nutarnje raspoloživosti i vjerske pobude (usp. J. FLAVIJE, *Ant.* XVIII, 122). Njegov boravak u Jeruzalemu u vrijeme Pashe 30. posl. Kr. vjerojatno je političke naravi i povezan s nemilim događajima od prethodne pashe (29. pos. KR.), kada su rimski vojnici po naredbi Pilatovoj napali i pobili skupinu hodočasnika iz Galileje dok su u Hramu prinosili žrtve: »pomiješao je njihovu krv s krvlju njihovih žrtava (Lk 13,1). Po svoj prilici Herod je mislio da je njegova nazočnost u Jeruzalemu u to vrijeme nužno potrebna. Obično je odsjedao u palači Hasmonejaca (*Bell.*, II, 344; *Ant.*, XX, 189–190).

¹⁰ Ne bi se baš moglo reći da je Pilat slučajno saznao da je Isus Galilejac. Naprotiv, mogao je i morao to znati od samoga početka, budući da su se osnovni podaci o optuženoj osobi davali i ubilježavali prije svega drugoga (usp. Dj 23, 34). Bilo kako bilo, da bi se izvukao iz nezgodnog slučaja i podvalio čitavu stvar Antipi, Pilatu je u prvi mah dobrodošlo Isusovo galilejsko prebivalište.

¹¹ Rimski car (14–37. pos. Kr.) koji je naslijedio Augusta. Prema Lk 3,1, Ivan Krstitelj je započeo svoje djelovanje 15. godine vladanja cara Tiberija.

¹² Iako je po karakteru bio najbliži Herodu Velikom od sve svoje braće i polubraće i odražavao njegovu odlučnost, snalažljivost, oštrinu i ponositost, napose je naslijedio od oca

veoma koristio Tiberiju, budući da je bio njegov tajni agent koji je skupljao korisne podatke za cara i špijunirao rimske činovnike na Istoku. Po svoj prilici rimski je upravitelj smatrao galilejskog tetrarha opasnim cinkarošem, pa je zato nastojao pošto-poto normalizirati odnose s neugodnim doušnikom.

Međutim to blisko prijateljstvo Heroda i cara Tiberija nije bio jedini povod za međusobno neprijateljstvo između Heroda i Pilata. Kivnost rimskoga namjesnika u Judeji na galilejskog četverovlasnika te potajna mržnja što je tinjala od prvoga dana dolaska u Judeju, razbuktavala se s vremenom sve više i više dok nije prerasla u pravu vatru i otvoreno neprijateljstvo, zahvaljujući ponajviše Pilatovu lošem upravljanju i zlorabljenju vlasti. Uzgred spomenimo onaj nemili slučaj što se dogodio u vrijeme Pashe, 29. godine poslije Kr., o kojem nam izvještava upravo evanđelist Luka (13,1), kad su rimski vojnici napali i poubijali neke Galilejce u Jeruzalemu u trenutku dok su u Hramu prinostili žrtve. Spomenuti događaj ne bi se baš mogao nazvati nepredviđenim izgredom ili okvalificirati kao puka slučajnost. Bezrazložni pokolj ne može se ničim opravdati. Međutim, može se protumačiti nekom vrstom Pilatove osvete i uzvraćanjem zla za zlo. Nije isključeno da je u pozadini toga nemilog događaja rimski namjesnik, koji je potaknuo i naredio pokolj nedužnih hodočasnika.

Potez na koji se Pilat odlučio, tj. da pošalje Isusa k svome neprijatelju, nije ništa drugo doli obični trik. S tom je majstorijom rimski upravitelj htio, na zaobilazan i lukav način, postići nekakav svoj prikriveni cilj. Stoga su to navodno pomirenje i uspostava prijateljstva više sredstvo postizavanja toga cilja nego istinsko izmirenje. Neprijeporno je da je taj Pilatov potez mogao rezultirati dokidanjem otvorenog neprijateljstva između njega i Heroda, ali to ne znači istodobno da je prestalo svako neprijateljstvo, odnosno da su ta dva suparnika zaista postali prijateljima. Ne znamo točno što je Pilat imao na pameti i koja je njegova prava namjera bila u trenutku slanja Isusa k Herodu. Sigurno je i četverovlasnik Herod bio zatečen tim gestom i Pilatovom željom za uspostavljanjem dobrih odnosa. Svezani je Isus tako postao prva dodirna veza između dvojice vlastodržaca. Je li se Pilat htio izvući iz toga morskog slučaja u koji su ga židovske starješine htjele uvući, kako bi ga poslije mogli optužiti a možda i lakše ga se riješiti? Ili je možda rimski upravitelj htio uvući Heroda u taj slučaj da bi ga na neki način diskreditirao kod cara, uz to baciti novo sjeme mržnje između njega i Isusovih sljedbenika i simpatizera, kao i većeg dijela naroda? Znamo da Antipa, uostalom kao i Pilat, ne samo da nije bio omiljen među narodnim masama i da nije bio na dobrome glasu u Galileji nego je bio prezren i omražen zbog toga što je bezdušno odrubio glavu Ivanu Krstitelju (usp. Mt 14,1–12, Mk 6,14–29; Lk 9,7–9).

Koliko god je teško dokučiti pravi razlog i prave namjere Pilatova poteza, toliko je čudan taj njegov gest. Naime rimski je upravitelj bio vrhovna naredbovna i izvršna vlast te vrhovni sudac u Judeji, čak je mogao skidati i postavljati velike

---

laskanje i ulagivanje caru, uz to i prokazivanje drugih, ipak, zanimljivo je, nije imao uspjeha s Augustom, unatoč gradnji u čast cara i carske obitelji, npr. obnovio je i utvrdio grad Bet Harem i dao mu ime Livija, kasnije Julija, u čast žene cara Augusta. O tome usp.: J. FLAVIJE, *Ant.*, XVIII, 27; HOEHNER, *n. dj.*, str. 87–91; SCHÜRER, *n. dj.*, II, str. 176s. Možda je to zato što je Antipa bio odviše mlad i neiskusn, budući da mu je bilo tek 17 godina kad je preuzeo vlast. Ali će zato biti veliki prijatelj s Tiberijem, tako da će kraj Tiberija značiti i njegov kraj.

svećenike a da za to nije morao nikomu polagati račune.¹³ Veoma je čudno da Pilat, koji je uvijek vladao samovoljno te u više navrata pokazao svoju pravu narav izlijevajući svoju žuč na Židove, postupa tako blago i humano. Je li posrijedi osjećaj ljudskosti ili nešto drugo? Nismo navikli na takvoga Pilata, barem ga tako ne prikazuju židovski izvori.¹⁴ Stoga je doista veoma čudnovato da taj apsolutni tiranin, koji je znao obračunati energično s nezadovoljnim Židovima i najokrutnije kazniti bilo kakav prosvjed, kalkulira u Isusovu slučaju, štoviše, da pita savjet od svog neprijatelja. Osuditi i smaknuti jednog Židova, svejedno kriva ili nedužna, za Pilata to nije trebalo predstavljati neki problem, posebice pak mu nije bilo teško riješiti se Isusa iz Nazareta, kojega su njegove starješine također osudile na smrt, a sada samo formalno tražili, uz gromoglasne povike, da ga i Pilat, u svojstvu vrhovne izvršne vlasti i vrhovnog suca, osudi i pogubi.

Čini se da je Pilatovo kolebanje, odgađanje i nastojanje da oslobodi Isusa čista podvala. Premda možemo sa sigurnošću tvrditi da Pilat nije nikada imao problema s Isusom, što potkrepljuju i novozavjetni izvori, ipak možemo pretpostavljati da ga se on bojao, bolje rečeno, bojao se masovnih okupljanja i svjetine koja ga je izvikivala i pozdravljala kao pravoga kralja. Ako dosad možda nije htio slušati potkazivanja denuncijanata židovskih prvaka, koji su bili i istodobno Isusovi redovni slušači i dostavljači prijava protiv njega židovskim vlastima, Pilat se sada osobno uvjerio u čitavu ozbiljnost stvari pošto je pribivao Isusovu svečanom ulasku u Jeruzalem i bio svjedok oduševljenja nepregledne svjetine. Unatoč njegovoj odlučnosti, čvrstini i hrabrosti, vjerojatno su ga u tim trenucima počele zaokupljati i ozbiljnije uznemirivati brojne optužbe političke naravi protiv Isusa, što su posredstvom doušnika židovskog Sinedrija pristizale na njegovu adresu. Možda mu je čak sinula kroz glavu misao galilejskog¹⁵ podrijetla Isusova. Sada

¹³ Rimski upravitelj, osim što je imao vrhovnu vlast u onodobnoj Judeji, bio je ujedno i vrhovni vojni zapovjednik. Tzv. *ius gladii et aggrautanti* (pravo mača i pomilovanja, tj. pravo života i smrti) bio je u nadležnosti rimske vlasti. Prema J. FLAVIJU, car August je Koponija, prvoga rimskog upravitelja u Judeji (6–9. pos. Kr.), obdario »vrhovnom vlašću« (*hēgēsómenos Iudáion tēi epi pásin exustái*) (*Ant.*, XVIII, 2), uključujući kapitalnu jurisdikciju (*méchlri tū ktéinein labòn pará Káisaros exustian*) (*Bell.*, II, 117). Isti pisac svjedoči da je carski predstavnik mogao skidati i postavljati velikog svećenika, koji je bio posrednik između Jahve i naroda te predstojnik židovskog vrhovnoga upravnog tijela (Sinedrija) (*Ant.*, XVIII, 33–34; XXX, 197–198). To znači da služba velikog svećenika u Isusovo vrijeme nije više bila doživotna i nasljedna kao u početku, nego je zavisila od njegove političke podobnosti i suradnje s rimskim vlastima.

¹⁴ Po svoj prilici Pilat nije bio tako blag, samilostan i naklonjen prema Isusu kako ga prikazuju evanđelisti i drugi novozavjetni pisci (usp. Dj 3,13; 4,27; 13,28; 1 Tim 6,13). Prema židovskim izvorima, Pilat se zamjerio narodu od prvoga dana dolaska u Judeju (26. pos. Kr.) i živio s njim na ratnoj nozi do kraja svoga desetogodišnjeg mandata, kada je 36. pos. Kr. bio svrgnut s vlasti, upravo zbog svoga omalovažavanja, ugnjetavanja i tiraniziranja naroda. Čini se da je Pilat bio više svojeglav, osoran, nasilan i zuluman čovjek nego blag, pitom, popustljiv i urazumljiv. Osim grubosti, torture i bezrazložnih ubijanja u mnoštvu, Pilatu židovski izvori predbacuju također ucjenjivanje, gubljenje, krađe i otimačine, (*FILON, Leg.*, XXXVIII, 302).

¹⁵ Galileja je uvijek bila nemirna pokrajina. Tu se začela ideja o pobuni protiv rimske okupacijske vlasti, koja se polako širila i proširila na sav teritorij Palestine. Kao domovina i središte zelota i njihova pokreta, prva je organizirala pravi oružani ustanak protiv Rima 66. posl. Kr. Mnogo vremena prije toga u toj pokrajini na sjeveru Palestine dogodili su se veliki neredi pod ravnanjem Jude Galilejca, oko 4. pr. Kr. (usp. Dj 5, 37). Zajedno s farizejom Sadokom organizirano je pozvao narod na odbijanje poslušnosti i poreza prema Rimu (usp. Mt 22, 17)

više nije mogao ostati ravnodušan i skrštenih ruku. Morao je nešto poduzeti protiv toga galilejskog zanešenjaka i njegova pokreta, prije nego postane kasno i situacija izmakne njegovoj budnoj kontroli. Ako se dosad nije dao zavesti te nasjesti pritužbama protiv Isusa od strane židovskih čelnika, sada im je morao dati za pravo i složiti se s njima u mišljenju. Osim toga mislimo da je on osobno odobrio njihovo potraživanje da ga uhite i odobrio njihov sudski postupak protiv Isusa.

Pilatov potez na koji se odlučio zasigurno nije bio nadahnut pravednošću i prožet humanošću prema Isusu. Njegova prividna blagost, osobito u Lukinim očima, nije bila naravna, već ishitrena. Na prepređen i neizravan način htio se poigrati još jednom sa Židovima. Nije propustio ni tu priliku da ih prezre. Ishod slučaja će pokazati da nije nastojao oko Isusove nedužnosti i dostojanstva, štoviše povrijedio ga je dokraja. Kao samovoljan vladar i apsolutni sudac u Judeji mogao ga je osloboditi ili osuditi kako je htio i kad je htio, napose nije trebao Herodove pomoći. Pa ipak, unatoč vlastitom uvjerenju i Isusovoj nedužnosti, uz to i Herodovu uvjerenju (r. 15), Pilat ga je predao u smrt.

Dakle, nije riječ o Pilatovu posvemašnjem zalaganju za Isusa, nego o nečem drugom. Isus je u tom, rekli bismo sporednom i nevažnom činu, dobrodošao obojici, rimskom upravitelju i galilejskom četverovlasniku, te postao sredstvom obostranog nadmudrivanja. Lukavština dvojice političara kulminira upravo u njihovoj igri ulog. S jedne strane Pilat svojim uglađenim postupkom, naravno zbog osobnog dobitka, podsjeća Antipu na njegovu jurisdikciju i pravo na vlast u Galileji, drugim riječima, na suverenost teritorija Galileje. To Pilatovo priznavanje samostojnosti Galileje nije ništa drugo doli lakomisleno zavođenje u bludnju, budući da je taj isti Rimljanin u praksi nijekao bilo kakav suverenitet te pokrajine, dapače, nastavio je bjelodano svojim apsolutizmom i tiranijom ogorčavati život njenih žitelja. S druge strane Herod, također Lisica (Lk 13,32), ne nasjeda olako na Pilatov kompliment i ne uzima zdravo za gotovo njegovo laskanje. Radije prozire u tome gestu mogućnost varke, naslućuje vještu trik-smicalicu, pa zbog toga šalje Isusa natrag k Pilatu, želeći na taj način, također kurtoazno, priznati istinu rimske svestlasti u Palestini i potvrditi vrhovništvo rimskog namjesnika, njegovu nadležnost i mjerodavnost u izricanju najstrožijih kazna.

Proizlazi dakle da su ti loši međusobni odnosi dvojice suparnika, kao i sukob Pilata i židovskog naroda, dali povoda vještom manevru carskog predstavnika u Palestini da uputi Isusa k svome protivniku Herodu Antipi. Pilat je tim potezom uspio razveseliti Heroda, ali ne i uvjeriti. Budući da je odlučio promijeniti dlaku (*vulpes pilum mutat*), rimski prokurator na domišljat način priznaje tetrarha za suverena Galileje. Međutim taj njegov čin nije promijenio njegovu ćud (*non mores*), budući da je zadržao neograničenu svestlast nad čitavom Palestinom. S druge strane galilejski četverovlasnik prihvaća taj znak pažnje protivnika s dvoj-
bom te u njemu pravodobno otkriva možebitnu njegovu podvalu i lukavo laskanje. Zbog toga uzvraća lukavošću, odnosno protiv lisice na lisičji način (*contra vulpem vulpinandum*).

4. I kad saznade da potpada pod Herodovu vlast, posla ga k Herodu (r. 7a)

Zvuči pomalo nevjerojatno to što je Pilat poslao Isusa, sada već političkog zatvorenika, k Herodu da mu sudi. Činjenica je da je Isus uhićen u Jeruzalemu u Judeji, tj. na Pilatovu teritoriju, što hoće reći da je Isus bio u Pilatovoj sudskoj nadležnosti. Prema općim rimskim pravnim načelima što su skupljeni u poznatom Justinijanovu zborniku *Digesta*,¹⁶ a glede dužnosti upravitelj rimskih provincija, znamo da su se njihova sudska nadležnost i pravo suđenja prostirali na čitav teritorij dotične provincije (I, 18,3). Prema tome, što se tiče Pilata, djelokrug na koji se protezalo njegovo pravo suđenja, odnosno njegova jurisdikcija, obuhvaćao je čitav teritorij Judeje. Ako dakle Herod nije imao nikakve vlasti ni prava suđenja u Jeruzalemu, onda Isus nije mogao potpadati pod njegovu nadležnost.¹⁷

Zaključak koji iz toga proizlazi, čini nam se, nije ponajbolji, jer ne možemo posve zanijekati Antipinu sudsku nadležnost time što isključimo teritorijalnu jurisdikciju.

U vrijeme Heroda Velikog postojao je nekakav sporazum o izručenju bjegunaca iz jednog teritorija u drugi. Možda se nalazimo pred takvim slučajem izručenja krivca uhvaćena u bijegu, posebice kada znamo da je tu odluku Pilat donio u trenutku saznanja da je Isus Galilejac. Možda je ta nagodba o izručivanju bjegunaca među vlastodršcima susjedima bila još uvijek na snazi. Ali i tu možemo staviti primjedbu. Naime ništa ne znamo o Herodovu eventualnom potraživanju bjegunca, a sve govori da se to dogodilo na inicijativu rimskog namjesnika. Međutim zahtjev o izručenju, koji je predviđao rimski kazneni zakon, nije uvijek bio nužno potreban i nije se stoga primjenjivao. Ako su bili posrijedi Pilatovi interesi, on je to mogao učiniti i bez ikakva prethodnog zahtjeva.

Ako je prokuratoru bilo na srcu pomirenje s tetrarhom, onda je nastojao stupiti na neki način u kontakt s njime. Tu mu je uvelike pomogao rimski zakon. Prema rimskom kaznenom pravosuđu Pilat je mogao uputiti Isusa k Herodu, premda je on uhićen na teritoriju koji nije pripadao četverovlasnikovoj jurisdikcijskoj oblasti. Prema tom rimskom propisu sudski se postupak mogao pokrenuti i upriličiti tamo gdje je zločin počinjen ili započeo (*Dig.*, I, 18,3). Budući da je Isus započeo svoje djelovanje upravo u Galileji i nastavio ga uglavnom na obalama Galilejskog mora, uz to je potjecao iz te pokrajine, Pilat ga je mirne duše mogao izručiti Antipi. Iako je bilo nemoguće optužiti Isusa za neki zločin koji bi bio dostatan povod za uhićenje i sudsko gonjenje, ipak je namjesnikovo, nazovimo ga, izručenje zasnovano i opravdano, ako imamo na pameti Lukin raport iz rimske sudnice. Luka govori o trostrukoj optužbi koju su formulirali prvaci

¹⁶ Od lat. *digerere*, što znači urediti, razrediti, srediti, razlučiti. To je najveći enciklopedijski zbornik rimskog prava, točnije rečeno, najvažniji dio kodeksa »*Corpus iuris civilis*« kojeg je kodificirala skupina ponajboljih pravnih stručnjaka u vrijeme vladavine Justinijana, cara Istočnoga Rimskog Carstva (6. st.).

¹⁷ E. J. BICKERMANN, *Utilitas crucis: Observations sur les récits du procès de Jésus dans les Evangiles canoniques*, u: RHR 112 (1935), str. 206–208, tvrdi da Luka vidi u Herodu Pilatova delegiranog suca (*iudex delegatus*). P. BENOÎT, govoreći o vjerojatnosti slanja Isusa Herodu, pojašnjava navedenu tvrdnju tako što navodi analogne slučajeve u sudstvu kada magistrat predaje slučaj osuđenika nekoj trećoj osobi, tražeći u najmanju ruku njegovo mišljenje (*Passion et résurrection du Seigneur*, Paris, 1966, str. 166).

svećenički i svjetina: On buni narod..., zabranjuje davati porez caru, a o sebi tvrdi da je Mesija, kralj (23,2). Nadodajmo i to da su sva tri spomenuta zločina počinjena najprije u Galileji: Počev od Galileje pa dovde (r. 5). To hoće reći da je Herod, u slučaju da se prihvatio posla, mogao suditi Isusu, unatoč činjenici što nije imao valjanu jurisdikciju u Jeruzalemu, zahvaljujući njegovoj galilejskoj provenijenciji, gdje je stvarno započeo svoju kontroverznu djelatnost. Sfoga izričaj pod Herodovu vlast (*ek tēs eksustias Hērōidu*) valja shvatiti kao vraćanje bjegunca vlastima zemlje iz koje je pobjegao, a iz koje potječe i u kojoj je djelovao te počinio navodne zločine. Riječca ek naime ukazuje na oblast u kojoj je četverovlasnik vladao i ujedno na djelokrug njegove sudske nadležnosti, uz to cilja na Isusovo galilejsko prebivalište. Upravo zbog toga njegova galilejskog prebivanja namjesnik ga šalje Herodu (*anépempsen autò pròs Hērōidēn*). Upotrijebljeni gl. *anápēmpēin* ima više značenja. Može naznačavati upućivanje nekoga višoj vlasti, odnosno prepuštanje slučaja drugoj kompetentnijoj jurisdikciji (usp. Dj 25,21; J. Flavije, *Bell.*, II, 569–571; Filon, *De opificio mundi*, VIII) ili pak vraćanje nekoga natrag kao što je slučaj u rr. 11. 15 (usp. Flm 12). Znači, ako je Isus bio nastanjen u Galileji i pravno pripadao pod sudsku vlast tetrarha, onda je njegovo upućivanje Herodu slanje natrag.¹⁸

Nijedno drugo značenje spomenuti glagol ne može imati u našem slučaju jer ne odgovara ondašnjoj političko-sudskoj situaciji u Judeji. Najprije ne može se uzeti kao *terminus technicus* u smislu slanja višoj vlasti, kada znamo da onodobna Judeja nije imala više vlasti od one rimske, koja je bila iznad jeruzalemskog Sinedrija i svih drugih mjesnih Sinedrija. Rimska je vlast tolerirala postojanje lokalnih sudišta i uvažavala ih. Međutim, njihovo djelatno područje bilo je ograničeno i svodilo se na interna pitanja zajednice, posebice glede svakodnevnoga vjerskog života. To znači da je rimski upravitelj bio zapravo jedina mjerodavna vlast i vrhovni sudac. Prema tome, prvaci svećenički, književnici i ostali članovi Sinedrija dovodeći Isusa pred Pilata priveli su ga na viši sud, jer je on bio viša vlast u odnosu na njihovo Veliko vijeće. Budući da je rimski prokurator bio viša vlast i u odnosu na Heroda, slanje Isusa k njemu nije privođenje na viši sud, nego neka vrsta izručenja staroj vlasti pod čiju je jurisdikciju optuženik pripadao prije uhićenja.

Također upotreba glagola s topografskim značenjem u smislu "slati gore", "slati na uzvišenije mjesto" nije sretna solucija. Naime i kad bi sigurno znali da je Pilatovo prigodno sjedište bila Antonija a Herodovo palača Hasmonejaca,¹⁹ drugim riječima, da je prokurator poslao Isusa iz nižega dijela grada u viši, odnosno iz donjega grada u gornji, i tada ne bismo dobili zadovoljavajuće tumačenje jer se ne uklapa u misaonu cjelinu teksta. Pilatovo slanje Isusa Antipi

¹⁸ Sličan slučaj imamo u pripovijedanju o ozdravljenju slijepca od rođenja (Iv 9, 15. 18), gdje je upotrijebljen gl. *anablēpein*. Budući da je vid nešto svojstveno i prirodno čovjeku, ozdraviti nekome oči znači vratiti mu vid.

¹⁹ Službena rezidencija prokuratora Judeje bila je Cezareja na moru (J. FLAVIJE, *Bell.*, II, 171. 230. 288. 296. 407; *Ant.*, XVIII, 55.57; XX, 116; Dj 23,23–33; 25,1–13; TACITUS, *Hist.*, II, 78: »Caesarea... Iudaeae caput«). Povremeno je, napose o velikim blagdanima kad je u Jeruzalem dolazilo mnoštvo svijeta i kad su se poduzimale izvanredne preventivne mjere zbog mogućih nereda, boravio u svetom gradu. Pouzdano se zna da li je odsjedao u bivšoj Herodovoj palači (*praetorium*), kako to jasno ističu evanđelisti (Mk 15,16; Mt 26,27; Iv 18,28.33; 19,9), i koja se nalazila u zapadnom dijelu grada, odnosno u tvrđavi Antoniji na sjeverozapadnom uglu

uslijedilo je po njegovu saznanju da je Isus Galilejac kao i četverovlasnik, a to hoće reći njegov bivši podanik. Da se Herod tih dana nalazio u Jeruzalemu, kako Luka konstatira, usputno je popratno razjašnjenje suvislosti Pilatova poteza i lakoće njegove praktične izvedivosti.

4. 1. Pilatovo rasterećenje ili gesta diplomatske uljudnosti

Premda je Pilat kao najviša vlast, uz to vrhovni sudac, imao odriješene ruke i mogao osuditi Isusa, odnosno potvrditi već utvrđenu presudu židovskoga vrhovnog suda bez ikakve dvojbe i čekanja, posebice pak jer su židovski vjerski i narodni odličnici pošto-poto tražili njegovo bezodvlačno smaknuće, postupio je u prvi mah onako kako su najmanje očekivali Isusovi protivnici. Pošto su sve obavili kako je unaprijed utvrđeni plan zacrtavao, od uhićenja, stvarnoga suđenja do smrtnog osude,²⁰ u trenutku kada su se skupili u Pilatovu dvoru da zatraže formalnu ratifikaciju pravorijeka, uvjereni da je riječ o nevažnoj sitnici i da su mu doveli Isusa samo pro forma te da će im on smjesta udovoljiti, grdno su se prevarili. Pilat, glavni predstojnik rimskog suda te vrhovna izvršna vlast, razočarao ih je i ogorčio. U slijedećih nekoliko redaka osvrnut ćemo se na tu Pilatovu nerazumljivu odluku te osvijetliti malo bolje taj predah u Isusovu suđenju pred rimskim namjesnikom. Pokušat ćemo dokučiti mogući povod koji ga je naveo da on in persona, uputi, od Židova već osuđena, Isusa svomu neprijatelju Antipi, koji je tih dana također boravio u Jeruzalemu.²¹ Što je naputilo arogantnoga rimskog prvočasnika

---

hramskog trga, gdje neki biblijski arheološki stručnjaci smještaju Pilatovu sudnicu, kako bi na licu mjesta bio u slučaju komešanja i pobune. Dolazio je u pratnji određenih odreda vojske (usp. Mk 15, 16; 27,17). Riječ je o rimskim vojnicima iz pomoćnih trupa što su bile stacionirane u Judeji (legije su bile stacionirane u Siriji), budući da su Židovi bili oslobođeni služenja vojske (J. FLAVIJE, *Ant.*, XIV, 204) zbog toga što se to kosilo sa židovskim propisima o blagdanima i suboti (Ant. XIII, 251–252). Antonija je bila permanentno sjedište jedne rimske kohorte, tj. čete od nekih tisuću vojnika sa zapovjednikom ili prefektom (*éparchos*) na čelu (usp. Iv 18,12; Dj 21, 23,37; 22,24,29; 23, 10,15,22; 2,4,22; *Bell.*, V, 244).

²⁰ Mi zastupamo da su rimske vlasti u Jeruzalemu ne samo znale pravodobno uroti protiv Isusa nego su također aktivno sudjelovale u njegovu uhićenju i odobrile istragu i suđenje. Stoga je izvođenje Isusa pred Sinedrij bilo pravo suđenje, jer su židovski vijećnici, u dosluhu s upraviteljem ili nekim drugim od te vlasti, dobili placet te donijeli smrtnu presudu. Ne slažemo se s Bickermanom, n. čl., str. 199, koji govoreći o Isusovu pojavljivanju pred Velikim vijećem veli: »Budući da Sinedrij nije izrekao presudu, nego je, konstatirajući zločin koji obuhvaća smrt, priveo optuženoga pred rimski sud, kao što je bio običaj u provincijalnoj jurisdikciji.« Slično tvrdi i M. Goguel da nije bilo suđenja u pravome smislu riječi pred židovskim Velikim vijećem, budući da ni jedno načelo traktata *Sanhedrin* nije opsluživano. U suđenju kakvo je bilo Isusovo, čini nam se, ne može se očekivati pridržavanje određenih zakonskih propisa, napose ne onih koji su vjerojatno iz kasnijeg perioda kao što su oni zabilježeni u spomenutom Mišninu traktatu, kada znamo da je cijeli proces bio na neki način ilegalan, dogovoren s rimskim vlastima i po kratkom postupku. Inače Goguel u određenom smislu dobro veli da je Isus, u trenutku privođenja pred Veliko vijeće, bio Pilatov zatvorenik, a ne Velikoga vijeća. Izveden je pred židovske vlasti jer je to prokurator želio (*La vie de Jésus*, Paris, 1932, str. 495).

²¹ Prigodom dolazaka u Jeruzalem u vrijeme Pashe (»beskvasnih kruhova«, Dj 12,4. 19), Herod nije odsjedao u palači svoga oca, koja je u to vrijeme postala prigodnom rezidencijom i sudnicom rimskoga upravitelja (*praetorium*, usp. Mk 15,16), koji je također pristizao u sveti grad za tu prigodu. Stanovao je kao privatna osoba u palači obitelji Hasmonejaca, smještenoj u staroj židovskoj četvrti, danas uništenoj, zapadno od Hrama i nanizhe od svetoga groba, koja se izdizala iznad doline Tiropoiôn. Usp.: J. FLAVIJE, *Bell.*, II, 344; P. BENOÎT, *n. dj.*, str. 165; HOEHNER, *n. dj.*, str. 239, bilj. 3.

Judeje na takav neobičan potez? Čini nam se da odmah možemo izbaciti iz kombinacije navodne najhumanije i najčasnije nakane. Ni govora o nekakvoj Pilatovoj samilosti prema Isusu.²² Isto tako i bez oklijevanja moramo isključiti tobožnju slabost Pilatova karaktera. Prema nekima prokurator je, u trenutku nastojanja da oslobodi Isusa zbog njegove nedužnosti i suosjećanja s njime, naglo kahirao pod pritiskom židovskih čelnika i pred povicima uzrujane svjetine. Umjesto da oslobodi nedužnu žrtvu, on je u toj svojoj smetenosti i nesnalazljivosti smislio i donio nekakvo salamonsko rješenje te uputio Isusa k Herodu.

Možemo se složiti s kojekakvim prikazivanjem Pilata, čak i s onima najekstremnijim koji ga prikazuju kao čovjeka tupa, tvrdoglava, bahata, osorna, pesimistična, podla, škrta itd., ali nikako s mišljenjem da je bio slabouman i slabić. Naprotiv, držimo da je Pilat bio čovjek radije čvrsta karaktere i neosporan državnik. Vjerojatno je bio ponajbolji prokurator kojega je Rim poslao u Judeju te najstrastveniji pobornik rimskih interesa u tome dijelu Carstva. Potvrdu za to imamo u njegovu relativno dugom mandatu (26–36. posl. Kr.), unatoč zloupotrebi vlasti i slabom ophođenju sa svojim podanicima. Naime prokurator je u više navrata pretjerao u svojoj revnosti i zagriženosti, a katkad je promicao svoje osobne interese više nego carske.

Ne zaboravimo da je Pilat bio također čovjek veoma ambiciozan i slavoljubiv, uostalom kao i svi moćnici ovoga svijeta. Ne samo da se uvjerio kako je optuženi nedužan i da ne zaslužuje smrt nego je javno izjavio: Nikakve krivnje ne nalazim na ovome čovjeku (Lk 23,4). Bilo je očekivati da ga on smjesta oslobodi, jer je imao vrhovnu vlast: Ne znaš li da imam vlast osloboditi te i da imam vlast razapeti te? (Iv 19,10). Ali kao uvijek Pilat je bio i ostao svojevrstan i postupio po svojoj. Nije oslobodio pravednika, isto tako nije udovoljio zahtjevima skupljenih Židova, nego je nametnuo svoju samovolju i samovlast. Dakle, ne može biti govora o njegovoj obzirnosti i humanosti prema Isusu, kao ni o njegovoj presumptivnoj karakternoj slabosti, ili o sudačkoj zbunjenosti i izgubljenosti. Moramo potražiti nešto drugo što ga je navelo na prvi neizravni kontakt s neprijateljem Antipom koji je urodio ne samo uspostavom kakvih-takvih odnosa nego štoviše, prijateljstvom.

Čitajući ovaj Lukin specifični ulomak čini nam se da rimski upravitelj nije kod Heroda tražio mudri savjet odnosno molbu, kako to, prema nekima, napućuje r. 15, navodno zbog toga što se Antipa kao Židov puno bolje razumio

---

²² U vezi s tim P. WINTER, n. dj., str. 78, primjećuje: »Iako razložno možemo pretpostaviti da je treći evanđelist preinačio Markov izvještaj u nekoj mjeri zbog svoga vlastitog poznavanja ne-Markove predaje; usprkos tomu njegova je urednička nakana da naglasi Pilatovu prijateljsku naklonost prema Isusu. Dramatično ponavlja tri puta izjavu o njegovoj nedužnosti.« U tom pravcu smjera također J. WELLHAUSEN, *Das Evangelium Matthaei*, Berlin, 1904, str. 145, kada kaže: »Židovi, poglavarstvo i narod snose svu krivnju i izričito je preuzimaju da bi Pilata rasteretili... Njega je već Marko blago ocijenio, a kasniji još čistije oprali.« S naše strane možemo ukazati na jednu činjenicu. Da nepravednom Pilatu nije bila na pameti Isusova pravednost, jasno se vidi iz ishoda suđenja. Upravitelj ga je predao u smrt, unatoč vlastitom uvjerenju o njegovoj nedužnosti. Uopće se nije zalagao za njegovo oslobođenje iz iskrenoga nutarnjeg osjećaja prema njemu, budući da njemu, koji je posjedovao apsolutnu vlast, nisu bili potrebni poprečni putovi i savjetovanja s nemilim neprijateljem.

u židovski zakon, religiju i običaje.²³ Pilat nije želio Antipino rutinsko mišljenje o Isusu. On je već ispitao Isusa i znao tko je on i zašto su ga Židovi izveli pred sud. Neki pretpostavljaju da se prokurator želio riješiti Isusa i njegova procesa, pa je molio četverovlasnika da bi on preuzeo to neugodno suđenje.²⁴ Nama se čini da nije riječ o Pilatovu rasterećenju i prenošenju slučaja iz rimske u Herodovu sudnicu. Namjesnik konsultira četverovlasnika kao nekakvog specijalistu za židovska vjerska i civilna pitanja, ali istodobno cilja na nešto drugo što je i postigao, kako to lijepo veli r. 12: I postadoše prijatelji Herod i Pilat jedan drugomu u taj isti dan. Herod je postao namjesnikov prijatelj, iako se ovaj nije prihvatio procesa. To hoće reći da je Pilat želio kontakt s Herodom, a ne njegovo mišljenje o Isusu. Isus nije dakle u središtu pažnje u njihovu mudrovanju o njemu, nego obično sredstvo diplomatskih kontakata i nadmudrivanja. Ništa ne znamo o čemu su Isus i Herod razgovarali, kakva je pitanja tetrarh postavio, kao ni rezultat ispitivanja. Isus naime nije uopće odgovarao, što znači da Herod nije mogao ništa zaključiti. Pilat pak, na osnovi Herodova vraćanja Isusa, zaključuje da ga je ovaj proglasio nedužnim. Međutim Luka bilježi da su se odnosi među dvojicom vlastodržaca normalizirali i da je dokinuto svako neprijateljstvo među njima. To nas potiče na daljnje istraživanje: Koga je sve namjesnik uputio s Isusom, osim židovskih starijehina koji su na svoju ruku pratili Isusa radi optuživanja na licu mjesta? Što je upraviteljevo izaslanstvo usput još prenijelo tetrarhu? Možemo sigurno pretpostavljati da su predstavnici rimskog vrhovnika imali i druge poslove osim savjetovanja i pretresanja Isusova slučaja, koji je bio intermedijarna dodirna točka dviju strana.

Da bi postigao svoj cilj zbližavanja s galilejskim neugodnim susjedom, prokurator se nije puno obazirao na reakciju i nezadovoljstvo običnoga židovskog svijeta i njegovih, u Pilatovim očima, sitnih, neznatnih prvaka, koje je eventualno dopiralo do carevih ušiju, budući da se to nezadovoljstvo redovito shvaćalo i tumačilo kao normalna pojava. Potčinjeni narod uvijek je nezadovoljan i neprijateljski raspoložen prema okupatoru. S druge strane, ako je itko mogao naškoditi prokuratoru, onda je to bio njegov susjed iz Galileja, Tiberijev veliki prijatelj i još

²³ »Pilat je tražio Herodovo mišljenje o stvari, budući da je on bio polužidov, pa prema tome trebao razumjeti neke stvari kao što je značenje nekakvoga »pomazanika« (P. W. WALASKY, *The Trial and Death of Jesus in the Gospel of Luke*, u: JBL 94 (1975) str. 87). L. SABOURIN, *L'Évangile de Luc*, Roma, 1985; str. 360, veli: »Herod nije imao nikakvu jurisdikciju za proces što se odvijao u Judeji. Ali je mogao biti konsultiran u toj stvari, kao što je kasnije Fest konsultirao Heroda Agripu u vezi s Pavlom (Dj 25, 13–27.« Usp. također J. H. MARSHAL, *The Gospel of Luke*, Exeter, 1978, str. 854.

²⁴ Držeći se naputnicâ teksta, M. – J. LAGRANGE, *Évangile selon Saint Luc*, Paris, ³1927, str. 579, misli da je Pilat tako postupio »ne toliko da bi laskao Herodu ili jer bi ga se bojao, koliko da bi se riješio morskog slučaja«. Slično veli i P. Benoit: »Saznavši da je Isus Galilejac, Pilat vidi u tome drugo rješenje tom teškom procesu; šalje ga Herodu kako bi se otarasio te afere« (n. dj., str. 165). Malo dalje govori o predanju slučaja četverovlasniku pod čijom se nadležnošću osuđenik nalazio a kojega se rimski upravitelj bojao zbog tužakanja kod cara. Zbog toga bi Pilat bio sretan da je židovski suveren uzeo na sebe slučaj i osudio Isusa (str. 166). Mnogi drugi bibličari smatraju da se Pilat odlučio na taj potez kako bi se oslobodio teškoga i nerazumljivog slučaja: F. L. GODET, *Commentary on the Gospel of St. Luke*, Edinburgh, 1870; str. 321; A. PLUMMER, *A Critical and Exegetical Commentary on the Gospel According to St. Luke*, Edinburgh, 1896, str. 522.

veći špijun za taj dio Carstva. Njega je vjerojatno brinulo neugodno prokazivanje i uhođenje Antipino, osobito poslije pokolja nekolicine Galilejaca u Jeruzalemu godinu dana ranije. Pilat je poslao Isusa Herodu ne iz obveze, nego iz potrebe; ne radi toga jer je htio konsultirati Antipu kao nekakvog eksperta za židovski zakon i interna pitanja, već da stupi u dodir s njime i eventualno ga pridobije za sebe na posve neizravan i usputan način svojom diplomatskom uljudnošću. Pažnja prema Antipi kao osobi, uvažavanje njegova dostojanstva i vlasti, uvažavanje njega kao nositelja vrhovne vlasti u Galileji te obaziranje na njegov autoritet kao utjecajnu snagu kod cara i mjerodavnog stručnjaka i znalca židovskog pravosuđa, dali su pozitivne rezultate. Pilat je dobio ono što je priželjkivao.

4. 2. Antipino radovanje i razočaranje

Iako se nije radilo o stvarnoj sudačko-pravnoj konzultaciji, savjetovanju i upotpunjavanju podataka radi objektivne istine te objektivne krivice Isusove, a kamoli o prenošenju sudskog procesa iz rimske sudnice na Heroda, ipak se taj Pilatov potez duboko dojmio Antipe. Svidjela mu se pažnja njegova velikog neprijatelja te se uvelike obradovao. Isusova neočekivana pojava u njegovu dvoru došla je u zgodan čas. Pilatovo slanje Isusa k Herodu, kako mu drago da se ono zvalo i kakogod da je bilo organizirano i izvedeno, imalo je za cilj nešto drugo nego što bi se moglo zaključiti na prvi pogled. Svrha slanja nije se sastojala toliko u tome da se ustanovi stvarna Isusova krivica i kažnjivost, koliko da se stupi u kontakt s galilejskim četverovlasnikom. Ono što je izgledalo teško i neizvedivo redovnim i izravnim diplomatskim putem, pokazalo se shodno i moguće neizravnim. Veliki jaz koji je dijelio dvojicu lukavih i okrutnih vlastodržaca uspješno je premošten kurtoazijom. Židovsko provođenje Isusa u Pilatovu jeruzalemsku rezidenciju te predstavljanje kao opasnog Galilejca, prokuratoru je došlo kao naručeno. Tako će sada preko Isusa pokušati stupiti u vezu s jednim drugim kudikamo opasnijim Galilejcem. Rimskom upravitelju nije toliko važno što će tetrah kazati o Isusu, koliko to kako će reagirati na taj njegov kurtoazni potez.

Ugledavši Isusa Antipa je reagirao, barem na početku, veoma pozitivno, čak povoljnije nego što je Pilat mogao slutiti: vrlo se obradova (*echáre ítan*) (r. 8a), iako će to njegovo dobro raspoloženje biti kratkoga daha i prijeći u još veće neraspoloženje odmah poslije razgovora s Isusom. Zbog čega se četverovlasnik obradovao? Kao prvo možemo kazati da njegova radost nije prouzročena time što je Isus konačno u njegovoj moći, kao što ćemo to bolje vidjeti u slijedećem članu našega članka. Herod se obradovao zato što je mogao upoznati slavnoga propovjednika i čudotvorca, kako to izričito veli evanđelist: odavna je želio da ga vidi, mnogo je o njemu slušao te se nadaše da će vidjeti koje čudo (r. 8b). Što se tiče Isusa i njegova raspoloženja u trenutku suočenja s tetrahom, zacijelo ga se nije bojao. To ne toliko zato jer je, zbog svoga stalnog boravka u Galileji, bio na neki način zemljak i podanik galilejskog četverovlasnika, nego jednostavno zato što Antipa nije bio njegov najveći neprijatelj. Da se Isus kojim slučajem zamjerio Antipi ili da mu je odveć smetalo njegovo propovijedanje, vjerojatno bi Herod, uostalom kao i svaki drugi vlastodržac apsolutist, našao načina da ga pravodobno, ako li ne baš fizički ukloni, onda u najmanju ruku ušutka, razbije njegovu družinu i uguši čitav pokret.

4. 2. 1. Herod Antipa nije bio Isusov najveći protivnik

Čini nam se da je neosnovano mišljenje onih koji, pozivajući se na Lukin tekst 13,31, prikazuju tetrarha kao onoga koji je dugo vremena gajio ideju da ukloni Isusa. I sada, videći Isusa pred sobom, štoviše, svezana, nije mogao sakriti svoje veliko zadovoljstvo i radost, jer je konačno mogao ostvariti svoj potajni plan: Odavna je želio da ga vidi.²⁵

Zaustavimo se načas na Lukinu tekstu 13,31–33, gdje se nedvosmisleno govori da je Herod, prema farizejskim tvrdnjama, namjeravao ukloniti Isusa: »U taj čas pristupiše neki farizeji te mu rekoše: Izidi i odlazi odavde, jer Herod hoće da te ubije!« (r. 31). Isus također ne sumnja nimalo u točnost informacije, iako joj ne pridaje veliku pažnju. I nama se već pri prvom površnom čitanju javljaju sumnje u ozbiljnost Antipine namjere, premda s time ne želimo reći da je ona Lukina puka izmišljotina, odnosno farizejska trik-smicalica. Naime ništa pouzdano ne znamo kako su farizeji došli do te informacije, ako je ona bila ozbiljna. Također je veoma čudno da su farizeji odjedanput postali Isusovi prijatelji te ga blagovremeno obavijestili o Antipinim opasnim namjerama, savjetujući mu da se navrijeme pokupi i pobjegne s terena koji je spadao pod njegovu jurisdikciju. Uz to i hladna reakcija Isusova na tu vijest nagovara nas da posumnjamo u svu ozbiljnost čitave stvari i prepoznamo u tome radije dogovorenu vijest, odnosno lukavu majstoriju Herodovu, koji je pod sve većim pritiskom farizejskih krugova pokušao tom mudrolijom zastrašiti Isusa i navesti ga da napusti Galileju. Ako je Herod zaista namjeravao uhititi Isusa, ili čak, kako su tvrdili farizeji, ubiti ga, postavlja se pitanje zašto to nije učinio. Herod je to mogao učiniti prije nego što su farizeji izdali njegovu tajnu priopćivši je Isusu, budući da se on uglavnom zadržavao na njegovu teritoriju, u Galileji. Isto tako mogao je provesti u djelo taj svoj plan i poslije Isusova saznanja za njega, jer Isus nije mario za Heroda: »Idite – odgovori im – i recite toj lisici: Evo izgonim zle duhove i ozdravljam danas i sutra; treći dan postajem savršen« (r. 32). Isus ne samo da nije pobjegao nego je ostao na Herodovu terenu još neko vrijeme, ne smanjujući svoje djelovanje. Sve to pokazuje da je Isus isti čas razotkrio njihove misli, kako to nije ništa ozbiljno, nego radije namamljivanje u klopku. Budući da je ta farizejska iskrenost djelovala na Isusa neuvjerljivo, napose njihova zabrinutost za njegovu životnu sigurnost, Isus je te iste emisare uputio nazad k Antipi, također sa specijalnom porukom za njihova gospodara, nazvavši ga prije toga lisicom.

Lisica kod Židova, isto kao i kod drugih naroda, izražava lukavost i prepređenost neke osobe. Osim toga, kod rabina, lisica je također simbol slabosti. Drugim riječima kazano, Isusova poruka znači slijedeće: Herodov je plan obmana, vješta prevara dogovorena upravo s farizejima emisarima, koja ga, prema tome, nije mogla ni prevariti ni uplašiti. Stoga im je on izričito rekao da će nastaviti svoje djelovanje u Galileji kao dosad, a tek onda kada sve obavi i kada bude

---

²⁵ U tom pravcu naginje npr. R. W. HAUSBAND kada veli: »Kao da je Herod jednoć pokušao bezuspješno uhititi Isusa zato da bi ga izveo pred sud. Ali ništa ne postoji što bi pokazalo da se događaj zbio u zadnje vrijeme ili da je Herod sada bio zainteresiran za sudski postupak protiv njega« (*The Prosecution of Jesus. Its Date, History and Legality*, Princeton, 1916, str. 265).

došlo njegovo vrijeme, uputit će se u Jeruzalem da tamo umre kao što je predviđeno (usp. r. 33). Bilo je više doskočica koje su farizeji uputili Isusu da bi ga iskušali i namamili u klopku. I ovaj put, kao i prije, Isus se nije dao nasamariti, već je odmah u farizejskom navodnom upozorenju prepoznao smišljenu igru i Herodovu podvalu što ju je dogovorio s farizejima. Da je riječ o spretnom manevru govori i zdrava pamet. Naime, tko smišlja ozbiljan napad na neku osobu kako bi je uhitio ili ubio, taj sigurno tu osobu ne obavještava unaprijed. U suprotnome, osoba na koju se vreba može pobjeći i zamesti svaki trag o sebi, a to znači izjaloviti nečiji plan.

Koji je razlog toj Herodovoj lukavoj majstoriji? Antipa, koji je odlučno intervenirao protiv Ivana Krstitelja, u Isusovu slučaju zadovoljio se skrivenim i vještijim pokušajem istjerivanja iz Galileje ponajviše zbog toga što se Ivanovo pogubljenje duboko dojmilo naroda. Ivanovim uhićenjem i pogubljenjem, Herod je strašno ozlovoljio narod i postao nepopularan. Vjerojatno nije htio ponovno privući na sebe zlovolju i mržnju naroda. To je bio povod da se odlučio na neizravan izgon iz zemlje, radije nego da ga uhiti ili pogubi. Osim toga znamo da je Isus otpočeo svoje javno djelovanje uokolo Genezaretskog jezera i da se ono uglavnom odvijalo na teritoriju Galileje. Činjenica je da Antipa nije niti jednom intervenirao ozbiljnije protiv Isusa. Kada je prvi put čuo za Isusovo propovijedanje i čudesa, nije se uznemirio, nego ga je ironično promatrao kao uskrsloga Ivana Krstitelja: »To je Ivan Krstitelj uskrsnuo od mrtvih i stoga djeluju u njemu čudesne sile« (Mk 6,14).

4. 2. 2 Antipa i Isus licem u lice

Osim što je Pilat iznenadio, rekli bismo, zatekao i pretekao Heroda svojom ljubaznošću, on ga je na neki način počastio kao suverena i uvažio kao kompetentnu osobu. Ali povrh svega on mu je ispunio životnu želju da vidi i pobliže upozna neobičnog čudotvorca, o kojem je toliko puta čuo takve stvari i kojega je nastojao vidjeti (Lk 9,9; 23,8). Zbog toga se silno obradovao. Konačno je mogao s njime porazgovarati u četiri oka. Međutim, u tom prvom i posljednjem susretu suverena i podanika, Isus ga je razočarao svojom skromnošću i šutnjom. Nije imao što kazati ni pokazati tomu, sada već starom, taštom, ispraznom i dokraja bezbožnom galilejskom vlastodršcu. Herodovi upiti, po svemu sudeći, nisu bili sudske naravi, nego više glede Isusove osobe kao takve, njegova propovijedanja, čudesa i egzorcizma. Antipina pitanja odnosila su se ponajviše na Isusove misteriozne sposobnosti, budući da se nadaše da će vidjeti gdje čini koje čudo (r. 8). Antipa je bio po karakteru sličan ocu, lukav i lakomislen čovjek, ljubitelj raskoši i raskošnog života;²⁶ obožavao je sjajne palače i bogate gozbe. Budući da je odgojen u poganskom duhu, u poganskoj sredini i carskoj prijestolnici Rimu (*Ant.*, XVII, 20), živio je poganskim načinom života, ne mareći za religiju Židova i njihove vjerske običaje. Bio je ravnodušan i skeptičan na sve što je odisalo vjerski.

S tim malovrijednim i malovjernim tetrarhom, vještijim i predanim diplomatom, Isus nema što razgovarati. S druge strane taj sićušni Herod, zarobljen

²⁶ Usp. SCHÜRER, *n. dj.*, I, str. 341.

putenim strastima i pun sebe, nema što razgovarati s Isusom, osim da zadovolji svoju frivolnu radoznalost. Zanima ga samo Isus kao čovjek čudotvorac, njegove izuzetne sposobnosti i misteriozne sile, ali ne Isusov slučaj. Zaboravio je, čini se, na razloge zbog kojih mu je Isus doveden. Posve je skrenuo vodu na svoj mlin, na Isusove čudesne sposobnosti, sileći ga na toliko željeno čudo. Tom svojom znatiželjom stavio je Isusa na rang dvorskog komedijša, čovjeka koji služi za zabavu, šalu i podsmijeh. Kako Isus nije odgovorio ni na jedno pitanje, a još manje zadovoljio njegovu kurioznost, četverovlasnikova želja se izjalovila. Međutim, Herod će tu svoju frivolnu radoznalost zadovoljiti i osvetiti na drugi način. Svoju prazninu i ništavnost nadoknadit će uvredljivim rugajem i pogrđnim preoblačenjem. Time je promijenio taktiku, ali ne svoju taštu čud. Zajedno sa svojom redarstvenom stražom²⁷ ruga se Isusu, da bi mu valjda pokazao svoju političku nadmoćnost, samodržačku nasilnost, s jedne strane, te s druge, njegovu potčinjenost i podaničku niskost. Ništa od njegove dobre volje i raspoloženosti, sve je nestalo umah. Vesela čud pretvara se u bijes i tvrdoglavost, budući da je Isus ostao posve hladan i nijem. Vjerojatno je tetrah očekivao da će svezani optuženik pristati na suradnju i učiniti sve ono što ga bude pitao, jer se sada nalazio u njegovim rukama i vlasti. Međutim Božji sluga trpi i šuti,²⁸ a Antipine riječi i upiti poput suha lišća odlaze u nepoznato, dok je u sobi odjednom zavladao grobna tišina. Tek nakon toga, kad je velika šutnja postala odviše ugnjetavačka, Antipa prelazi na Isusov slučaj i sudsku stvar, dajući okupljenim glavarima svećeničkim i književnicima riječ, a oni su ga žestoko optuživali (r. 10). Optuženik je ostao nepopustljiv i neslomljiv, tako da su i te optužbe naišle na tvrde uši i dubok muk. Jedina optužba koja je, čini se, privukla tetrahovu pažnju i došla do njegovih ušiju jest navodna Isusova pretenzija na kraljevsku čast i tvrdnja da je Mesija, kralj, tj. ona ista optužba koju su podnijeli protiv njega dok je sjedio na optuženičkoj klupi pred Pilatom. Otuda Antipina reakcija i preokret u njegovu raspoloženju: »Herod ga prezre i naruga mu se... Zatim ga obuče u bijelu haljinu i posla natrag k Pilatu« (r. 11).²⁹

²⁷ Riječ je o maloj skupini ljudi, možda o onima iz tjelesne straže koje je Herod redovno imao uza se kamo god je išao, a poveo ih je također sa sobom u Jeruzalem. Usp.: O. BAUERNFEIND, *Strateuomai kt.*, U: ThWNT VII, str. 709s; HOEHNER, *n. dj.*, str. 242, bilj. 4. A. PLUMMER pretpostavlja mogućnost da je riječ o istim onim ljudima koje je tetrah poslao da odsjeku glavu Ivanu Krstitelju (Mt 14, 10; Mk 6,27) i nadodaje: »Bijaše dolično da vladar koji je smaknuo Krstitelja izruga Krista« *The Gospel according to S. Luke*, Edinburgh, ⁵1981, str. 523).

²⁸ J. JEREMIAS drži da Isusova šutnja pred Antipom reflektira tekst Iz 53,7 što govori o Sluzi Jahvinu koji »nije otvorio usta svojih« unatoč zlostavljanjima (*Pašs Theou u kasnom židovstvu poslije LXX*, u: ThWNT V, str. 709).

²⁹ Umjesto »bijela« haljina bolje bi bilo kazati sjajna, svijetla, blještava, odnosno haljina žive boje. Pridjev naime naglašuje njezinu bogatu i raskošnu nakićenost, a ne boju koja uopće nije spomenuta (usp. Dj 10,30; Jak 2,2s). Postoji pretpostavka što se temelji na Vg da je riječ o bijelom plaštu (*toga candida, alba*) koju su nosili natjecatelji u starome Rimu u vrijeme natjecanja za neku državnu službu (odatle izraz »kandidat«). Drugi opet misle da je riječ o skrletnoj kabanici što se spominje u Matejevu i Markovu izvještaju o rujanju rimskih vojnika, npr.: CREED, *n. dj.*, str. 288; E. KLOSTERMANN, *Das Lukasevangelium*, Tübingen, 1929, str. 223. Odbacivši aluziju na grimiz, Lagrange pretpostavlja plašt za dvorske i druge svečanosti, navodeći tekst J. FLAVIJA, *Bel.*, II, 1, gdje se govori o Arhelaju, koji je pred polazak u Rim da primi investituru bio obučen

Isusovo suočjenje s tetrarhom ne treba shvatiti kao suđenje u pravome smislu riječi. Isto tako ne treba zamišljati Heroda kao mušičava i ozbiljna suca istraživača, radije kao površna čovjeka, samovoljna i prkosna. Vraćajući ga k Pilatu obučena u sjajnu haljinu, Antipa je na vješt način izbjegao slučaj, a svoje eventualno mišljenje o optuženome izrekao je na neizravan i znakovit način. S time je naime htio kazati da je Isus više smiješan nego opasan, da je malen koliko je smiješan, da haljina koja je na njemu izražava njegovu smiješnost. Ukratko, Isus zaslužuje prezir i smilovanje više nego sudsko gonjenje i smrtnu osudu. Tako je haljina, koja je simbolizirala kraljevsko dostojanstvo, u Isusovu slučaju karikatura te izražava i iznakažen oblik kralja radi ismijavanja, pogrdna ruganja i uvredljiva oslovljavanja. Tako je Pilat mogao shvatiti taj simbolizam da su Isusove pretenzije na kraljevski tron odviše smiješne, pa prema tome ne zavređuju odgovarajuću kaznu.

4. 3. *Izmjena uljudnosti i uspostava prijateljstva*

Kako Herod nije donio nikakvu odluku, posla ga natrag k Pilatu (r. 11). Čini nam se da gl. *anapémpein* ovdje ima mnogo jaču izričajnu vrijednost i dublji smisao od svoga redovnog značenja poslati (uputiti) natrag, vratiti, posebno ako imamo u vidu r. 7, gdje nalazimo posve isti gl. oblik *anépempsen*. Ovdje naime nije riječ samo o vraćanju Isusa natrag k Pilatu, već također o uzvraćanju uljudnosti, izmjeni uglađenosti. Antipa vraća Isusa k Pilatu ne zbog toga jer nije našao na njemu nikakve krivice, pa prema tome ne predstavlja nikakvu opasnost za Rim i rimsku vlast u Judeji i širem palestinskom području, nego više radi toga da na također fin i vješt način uzvrati Pilatu na njegovu lukavom i uglađenom laskanju. Rekli smo da Herodova mnoga pitanja (r. 9) ne treba shvatiti kao da je tetrah napravio deteljno ispitivanje i istragu kao sudac o Isusovu djelovanju i susljednoj odgovornosti, nego da se s njime dugo zadržao u nevezanom i radoznom razgovoru o njegovoj čudesnoj mesijanskoj pojavi i čudesima. Vjerojatno zato jer su pitanja bila postavljena iz puke radoznalosti, Isus nije odgovarao. Radije je sačuvao dostojanstvenu šutnju, koja je u površnu i znatiželjnu čovjeku izazvala provalu pogrdâ, ruganja i zaodijevanje u sjajnu kraljevsku haljinu kao znak prezira i ironije prema njegovim namjerama i osobi. Otpuštanje Isusa i slanje natrag ne znači da je Antipa formalno proglasio Isusa nedužnim, nego da on uvažava Pilatovu pažnju i zanimanje za njega, uz to i njegovu nadležnost za Isusov slučaj. Ne samo da nije htio suditi i osuditi Isusa i na taj način izbjeći svu moguću odgovornost, nego je tim svojim potezom uvjerio rimskog namjesnika da je zaboravio na njegove nesmotrenosti, uključivši nedavni pokolj Galilejaca, i da će to njihovo međusobno uvažavanje od sada karakterizirati njihov suživot.

Znamo da su dvojica vlastodržaca bili veliki suparnici, zavidni jedan drugomu na vlasti do te mjere da su postali neprijateljima. Tetrah je po svemu sudeći stao na stranu Židova, kada su uputili delegaciju caru Tiberiju s pritužbama protiv Pilata zbog vrijeđanja vjerskih osjećaja (Filon. *Leg.*, XXXVIII). Također je zauzi-

---

u »bijelu odjeću« (*metallambanei mèn estheta leuken*), n. dj., str. 580. Čini nam se da ne postoji definitivno rješenje o kakvoj je haljini riječ, premda držimo da lampros u ovome slučaju nije istoznačica s hrvatskom riječi »bijel«. Kako Isus nije bio kralj ni kraljevski kandidat, spomenuta ga je haljina podrugljivo naznačavala kraljem Židova.

mao visok položaj na ljestivici prijatelj cara Tiberija (J. FLAVIJE, *Ant.*, XVIII, 36). Kazali smo da se Pilat nije toliko potajno nadao da bi ga Herod mogao razriješiti morskog slučaja, koliko da će mu on otpustiti stare duge i krivnje, da ponovno uspostave dobre odnose. Ishod slanja više je nego pozitivan: »Toga istog dana Herod i Pilat postadoše prijateljima« (r. 12). Pilat je dakle izvukao veću korist nego što je predviđao i očekivao.

S druge strane Herod nije izgubio ništa. Štoviše, Pilatovo slanje Isusa k njemu učinilo ga je najvažnijom osobom Jeruzalema u tom času. Odjednom se našao u središtu pažnje i svratio na sebe opće zanimanje obadviju strana. On koji je došao u Jeruzalem kao privatna osoba, bez ikakve jurisdikcije i usprkos činjenici da su on i Pilat bili neprijatelji, postao je glavni konzultor rimskog prokuratora. Osim što je izazvao opće zanimanje rimskih vlasti, tetrarh je svratio na sebe pozornost i židovskih vlasti, glavarova svećeničkih i književnika, koji su se odmah preselili kod njega kako bi tu na licu mjesta žestoko optuživali Isusa (r. 10). Antipa zadugo, po svoj prilici nikada, nije bio u tako velikom i važnom središtu pažnje javnosti, napose ne na tuđem teritoriju. Istina, u Galileji se proćuo glas o njemu, ali to je bio loš glas. Zbog protjerivanja zakonite žene da bi se domogao Herodijade i smaknuća Ivana Krstitelja, koji ga je ukorio, tetrarha su držali za nemoralna i okrutna vladara te je bio na zlu glasu u narodu. Sada mu se neočekivano pružila prilika da se sretne s glasovitim čudotvorcem, uz to da postane autoritet čijem će se sudu pokoriti čak i svemoćna rimska vlast. Obični i neugledni galilejski četvrolasnik, koji je žudio za vlašću i priželjkivao kraljevski naslov, neočekivano je postao ugledni vladar, kojega je uvažavala i rimska vlast, i mjerodavni stručnjak židovskog zakona i običaja, dakle, upravo ono što mu je nedostajalo.

Ali za to je trebalo platiti i račun. Antipa je za to, kao neku vrstu protuusluge, morao odriješiti Pilata od svih njegovih grijeha i zaboraviti sva njegova zlodjela koja je počinio, uključujući i pokolj njegovih Galilejaca što se zbilo posljednje Pashe u tome istom gradu. To uzajamno izgladivanje neriješenih sporova i izravnjanje starih računa između dvojice vlastodržaca neprijatelja urodilo je, prema Luki, prijateljstvom.³⁰ Kako su se stvari odvijale od toga dana, da li su Pilat i Herod zaista postali prijateljima, ili je Antipi presjeo taj »slasni kolač«, ništa ne znamo, budući da o njihovim odnosima ne postoji nikakvo svjedočanstvo.

5. Zaključci raščlambe

Iz cjelokupne analize ulomka proistječe nekoliko jasnih uvida. Prvo, iz razgovora s Isusom i Pilat i Herod shvatili su da kraljevski naslov koji je Isus, prema optužbama židovskih prvaka, svojatao i za kojim je navodno težio nije bila ozbiljna stvar. Za Pilata Isus je bezopasan čovjek. Rimska vlast, koja je u Judeji bila štitnik

³⁰ Da bi se što živopisnije osvijetlilo neočekivano izmirenje i uspostavljanje međusobnog prijateljstva između Pilata i Heroda, često se navodi priča iz Bab. Talmuda, *Sanh.* 105^a koja se odnosila na dobro poznato neprijateljstvo između midjanskog i moapskog naroda. Priča govori o dva psa koji su išli uz jedno stado i stalno lajali jedan na drugoga. Kad je vuk napao jednoga, drugi pomisli u sebi: ako mu ne pomognem, danas će ubiti njega, sutra će napasti mene. Onda skočiše obadvójica i ubiše vuka. Rabin Papa iz 4. stoljeća nadodaje poznatu izreku: »lasica i mačka (dva nepomirljiva protivnika) prirēdiše gozbu od pretiline nekoga unesrećenika«. Usp. H. L. STRACK-BILLERBECK, *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch*, II, München, ⁸1983, str. 263.

javnoga reda i mira, nije imala nikakvih problema s Isusom. On i njegov nauk nisu potkopavali niti ugrožavali Carstvo, budući da njegovo kraljevstvo nije od ovoga svijeta. Za Heroda Isus je bio više smiješan nego opasan. Što znači da su obadvojica smatrali da Isus ni u kojem slučaju nije zavrijedio najtežu kaznu.

Drugo, stav dvojice vlastodržaca stavio je u žarište zavist, tvrdoglavost, mržnju i odlučnost židovskih odličnika da se pošto-poto riješe Isusa. Njihove lažne i žestoke optužbe, osobito ona što je značila isto što i *crimen laesae maiestatis*, tj. uvreda veličanstva (o sebi tvrdi da je Mesija, kralj), koje su imale za cilj da impresioniraju rimskog upravitelja, nisu djelovale uvjerljivo. Smišljena je optužba slijedila načelo: najveća uvreda, najveća moguća kazna.

Treće, dok je Pilat nastojao uvjeriti se kako Isus nije nikakav prevratnik ni rušitelj sistema, jer njegove ideje nisu rušilačke, dotle Heroda nije uopće zanimalo njegovo propovijedanje nego samo njegova čudotvorna moć. Iz toga proizlazi nesumnjivost činjenice, koja je ne samo ustanovljiva proučavanjem teksta, nego je i dosta jasna u tekstu, da Herod nije osudio Isusa, iako ne možemo posve sigurno ustvrditi da ga je on proglasio formalno nevinim. Naime ne znamo ništa o sadržaju Antipinih pitanja, je su li bila sudske naravi ili su se ticala, što je vjerojatnije, Isusove tajanstvene čudotvorne moći. S druge strane Pilat u 23,15 veli da Herod nije našao na njemu nikakve krivnje.

Četvrto, Pilatova namjera i pokušaji da iščupa žrtvu iz ruku tužitelja nisu bili nadahnuti pravednošću i prožeti čovjekoljubljem. Osim što je bio zadojen antižidovstvom te i za vrijeme procesa nastojao prkositi Židovima, Pilat je tako postupao ponajviše zbog svojih interesa. Nije ga uznemiravalo nezadovoljstvo svjetine, nego ga je mučilo neprijateljstvo s Antipom, koji se tih dana nalazio u Jeruzalemu. Isusova osoba i sudbina stavljeni su u drugi plan. Pilat kao vrhovna vlast i vrhovni sudac mogao je osloboditi ili osuditi Isusa bez Herodova uplitanja, koji je uz to bio njegov neprijatelj. To pokazuje da on od Antipe nije tražio ništa drugo doli pomirenje. Iako Herod nije preuzeo na sebe odgovornost, nije sudio niti osudio Isusa, ipak, Luka bilježi, da je taj Pilatov potez izmirio dvojicu vlastodržaca.

Peto, kada se to ima u vidu, onda se, čini nam se, ne može govoriti o Pilatu kao lošem sucu koje se kolebao, napinjao situaciju i popuštao svjetini. Prokurator nije bio dosljedan, štoviše, radio je protiv svoga uvjerenja, da bi tim skretanjem čas ulijevo čas udesno izvukao za sebe korist. Stoga je bolje govoriti o lukavom, jogunastom i osornom Pilatu, koji je bio i ostao samoživac te stavljao svoje osobne interese iznad svega drugoga, nego o Pilatu kojemu su nedostajale odlike vrsnoga suca, kao što su pouzdanost u sebe i vlastita uvjerenja, čvrstoća, nesavjetljivost i izdržljivost pred pritiscima svjetine.

SUMMARY

That very day Herod and Pilate became friends, whereas previously they had been enemies (Lk 23:12)

In this article the author seeks to explain two questions: Why Pilate sent Jesus to Herod and why they became friends after Jesus appeared before the tetrarch? The author gives first some general remarks about the Lukan passion narrative which is unique in breaking up the Roman Trial of Jesus before Pilate with the insertion of the trial before Herod. Moreover he concentrates on the text of the unit looking for the motive Pilate may have had for sending Jesus off to Antipas. The tetrarch had gained a high place among the friends of Tiberius and acted as a spy for him upon Roman officers and satellite kings in the East. This probably accounts for the enmity of Pilate. On the other hand Pilate was accused for the massacre which he brought on Galileans visiting Jerusalem. Pilate therefore seized the opportunity of sending the Accused to Herod not because he wanted to rid himself of a difficult case and hoping that he would judge him, as one of his Galilean subjects, but out of self-interest. He wanted by all means the reconciliation with the tetrarch. And indeed his gesture of paying homage to Antipas resulted in settling an enmity of long standing that had existed between them and became friends.